

İstanbul Sözleşmesi'ni Tartışırken Aslında Neyi Tartışıyoruz?

21.03.2021 • Güncel Müdahaleler, Kadın Sorunu • Yeni Komünizm

“Hukuki sistem, varoluşunun ve sonraki gelişiminin nedenlerini süregelen ekonomik koşullarda değil de kendi iç mantığında ya da isterseniz ‘irade kavramı’nda bulan bağımsız bir öge olarak gözükür. İnsanlar tıpkı hayvanlardan türemiş olduklarını unuttukları gibi, hukuklarının da kendi ekonomik yaşam koşullarından kaynaklandığını unuturlar.”

Friedrich Engels

20 Mart sabahı Türkiye/Kürdistan halkları, Türkçü İslamcı faşist rejimin ajandasında halihazırda beklemekte olan bir saldırı ile uyandı; burjuvazinin en gerici kliklerinin çok uzun zamandır gündeminde olan, gerici akademisyen Bedri Gencer'in “ailenin ölüm fermanı” dediği İstanbul Sözleşmesi feshedilirken uzun süredir siyasi çıkışlarıyla gündeme gelen Ayasofya imamı Mehmet Boynukalın Türkiye'nin sözleşmeden çekilmesini “Hamdolsun, Allah razı olsun” sözleriyle kutladı ve faşist rejimin temsilcisi Erdoğan'a teşekkürlerini ilettiler.

Sözleşmenin feshi, kimileri için bir şok etkisi yaratsa dahi aslında bu İslamcı burjuva klikleri için kritik bir meseleydi. İmzalandığı 2014 yılından beri gerici klikler İstanbul Sözleşmesi'nin varlığından bir hayli rahatsızlardı. AKP'nin 2015 itibarıyla faşist rejimini konsolide ederek MHP/BBP ile Türkçü/İslamcı bir rejim inşasını tamamlayarak, faşist rejim, gerici ajandasını uygulayarak toplumu en gerici çıkarları temelinde kutuplaştırmaktadır. Bu siyasi (ve negatif) kutuplaşma rejimin varlığını koruması için adeta bir zorunluluk olma halini de daima sürdürmektedir.

Bu gerici hamleyle beraber tartışmaya açılması gereken bazı meseleler kendilerini dayatmaya devam ediyor: “İstanbul Sözleşmesi” nedir? Burjuvazinin farklı klikleri bu konuda ne düşünüyor? Kadınlara ve bütün cinsel yönelimlere karşı baskı bu sistem altında gerçekten çözümlenebilir

mi? Bu mesele basit bir şekilde eşitlik veyahut demokratikleşme sorunu mudur? Peki Erdoğan'ın temsil ettiği rejim, Amerikan emperyalizminin başına Biden hükümetinin geçmesiyle beraber uluslararası arenadaki çelişkilerden nasıl etkileniyor, bunun "İstanbul Sözleşmesi"yle ne alakası var? Neden meseleye iki miadı dolmuşlar dediğimiz kavramsallaştırma ekseninde bakmalıyız?

"İstanbul Sözleşmesi"nin ne olduğundan başlayalım. Bu sözleşmeyi en yoğunlaştırılmış haliyle açıklamamız gerekirse kadına yönelik şiddet, aile içi şiddet gibi kritik meselelerde devletin temel görevlerini ve mekanizmalarının nasıl çalışması gerektiğini düzenleyen bir insan hakları sözleşmesidir. Bu sözleşme ilk kez kadına yönelik şiddeti bir insan hakları ihlali olarak tanımlamıştır. Sözleşmenin bir diğer "ilk" oluşu ise şimdiye kadar yapılmış bütün sözleşmeler arasında en kapsamlı toplumsal cinsiyet açıklamalarına sahip olmasıdır. Bütün bunlar kadının kurtuluşunu ve cinsel yönelimlere dönük hunharca baskıyı nihai olarak durdurabilme potansiyeline herhangi bir şekilde sahip olmamakla beraber, bu mücadelede tali bir rol oynamasına rağmen, yine de Türkçü/İslamcı rejimin kadına yönelik bütün gerici saldırılarının dirayetle karşısında durulmalıdır. Ve yine daha önceki bir yazımızda belirttiğimiz üzere:

Şu bariz bir hakikattir ki, bu sistem içerisinde kadının kurtuluşuna yönelik yapılmaya çalışılacak reform girişimleri ya kendi zıddını -erkek üstünlenmeci güçlerin pervazsızca kadınlara yönelik saldırılarına zemin hazırlayacaktır- yaratacaktır ya da en basit tabiriyle bir noktadan sonra sönümlenecektir. Bunun temel sebebi erkek hakkının, ataerkinin bu düzenin derinlerine kök salmış olması ve bu sistemin mevcut vaziyet olmadan varlığını sürdüremeyecek olmasıdır.

Şimdi burada iki önemli mesele var. Bunlardan ilki "madem reforme edilemez o halde neden bu sözleşme varlığını sürdürmeli" şeklindeki yaklaşıma dairken, ikincisi ise Erdoğan'ın temsil ettiği gerici burjuva kliğinin kurtulmak istedikleri bu sözleşmenin aslında tahayyül ettikleri topluma doğru bir adım daha atıldığını anlayabilme ve bunu oluşturan objektif koşulları doğru bir yöntem ve yaklaşım ile inceleyebilme meselesidir.

Bu bağlamda ilk olarak anlaşılması gereken bu sözleşmenin imzalanma sürecinde, Erdoğan'ın temsil ettiği rejimin konsolide olabilmesi için ihtiyaç duyduğu, burjuva liberal tabandan destek alarak rejimini burjuva demokratik normlarda meşrulaştırmak istemesinin ve ayrıca konsolide olabilmek için Kemalist kliğe karşı destek bulma zorunluluğunun ve buna uygun olarak hareket

etmesi meselesidir. [i]

Sözleşmenin temel içeriğine değinirken ve bunun kadının kurtuluş mücadelesinde tali olmasıyla beraber uzun yıllar süren mücadeleler sonucu kazanılmış haklara saldırıların karşısında durulması gerekliliğinden de bahsettikten sonra bu meseleye ilişkin problemli bazı yaklaşımları da ele almakta fayda vardır.

Örneğin liberal sol olarak nitelendirilmelerinde bir beis görmediğimiz pek çok entelektüel ve düşünür meseleyi basit bir şekilde hukukun uygulanmasındaki problemler, “tek adam rejimi”nin keyfiliği veyahut bir demokrasi krizi şeklinde ele almaktadır; bu yaklaşımlar indirgemeci olmalarının yanı sıra bir dizi problemi de içlerinde barındırırlar. Örneğin temelini Crenshaw gibi teorisyenlerden almakta olan kesişimselci yaklaşım “Sözleşme”nin özellikle yaptığı tanımlamalar nedeniyle nihai kurtuluş açısından temel görmektedirler. Bunun sebebi Crenshaw’ın ve diğer pek çok düşünürün meseleleri hakikat temelinde değil anlatılar temelinde tartışmaya açması, farklı kimliklerin yaşadıkları ayrımcılıkların farklı “katmanlar” yarattığı ve son tahlilde bu “eşitsizlik katmanlarının” üst üste bindiği ve bunların kesişimsel mücadele alanlarını oluşturduğudur. Tabi bu durumda “İstanbul Sözleşmesi”, “eşitsizlik katmanlarının” aslında yegane buluşma noktası olabilme özelliğine de sahiptir. Postmodernist yaklaşım ise farklı veçheleri olmakla beraber meseleyi üretim araçlarına bağlı olarak toplumsallaşmış emeğin dağılımı ve buna tekabül eden sınıf ilişkilerinin dışında; kapitalist üretim ilişkilerinin küresel bazda toplumsallaşmasını görmezden gelerek ataerkiyi “zamansız ve mekansız” görür. Ataerkinin her yerde oluşu bahsettiğimiz bütün bu üretim ve dağıtım süreci ve buna bağlı (ve diyalektik) ideolojik ahlaki temellerin üzerinde “zamansız ve mekansızdır.”

Yine bir diğer üzerinde durulması gereken teori ise “demokratikleşme” meselesidir. Bu teoriye göre demokratikleşme arttıkça ve otoriterlik azaldıkça ataerki zayıflamaktadır. Meseleye farklı bağlamlarda yaklaşmak isteyen psikanalitik kimi yaklaşımlar (burada ağırlıklı çıkış noktası Jung’dur) meseleyi problemli bir dikotomi (ikileşim) üzerinden okumaya çalışır: iktidar yoksunluğu-şiddet. Özünde bu teori erkeğin şiddetinin kadına yönelirken, siyasi otoriteye tabi olduğunu, bunun da bahsi geçen dikotomiye güçlendirdiğini savunur. Burada bahsi geçen bakış açılarının hepsi problemli oldukları gibi temelde reformist bir dünya görüşüne tekabül ederler.

Peki nasıl? Bunu tartışmak meseleyi yeni komünizm merkezli başka kavramsallaştırmalarla tartışmayı gerektirir.

Haklar, Yasalar ve “Tek Adamın” İradesi Üzerine

Kapitalist toplumda hak tartışması kendi içerisinde başlı başına bir ironiyi yani çelişkiyi barındırır. Bob Avakian’ın (BA) ironik bir şekilde belirttiği üzere kapitalist toplumda yeme hakkı yoktur. Tıpkı Ortaçağ’da ifade özgürlüğü hakkının olmadığı, köleci toplumda “birey” olmak hakkının olmadığı gibi. Yani aslında kısaca Marx’ın söylemiş olduğu gibi *“Hukukun toplum tarihinden bağımsız bir tarihi yoktur.”* Hakların normatifliği, etkinliği ve muhtevası bütünüyle verili toplumsal ilişkilerin ve üretim araçlarının birer yansımasıdır, tıpkı insan zihninin olduğu gibi. Bunun tersi düşünceler esas olarak temellerini Hobbes, Locke ve Rousseau gibi filozoflardan almaktadırlar. Yani temelde “haklar” için bir kavramsallaştırmaya gidilirken bunun verili üretim araçları ve üretim ilişkilerinden ziyade “insan doğası” temelinde veyahut “doğa durumu” temelinde ele alınması göze çarpar.

Devam edelim, hakların çıkış noktası bu “doğa durumu” olmakla beraber, insanlık bu burjuva teorisyenlere göre (bilhassa Rousseau) birbirleriyle olan antagonistik çelişkilerini nihayete erdirmek ve geniş çıkarlarını beraberce koruyabilmek için “toplumsal sözleşme” altına girmişlerdir. Ancak nesnel gerçek bu idealizmle keskin bir karşıtlık içerisinde. Tıpkı BA’nın söylediği gibi:

“Burjuva siyasi teorisyenler tarafından telaffuz edilen ‘toplumsal sözleşme’ kavramı gerçekliğin bir tür olarak insanlığın ve insan toplumlarının nasıl evrim geçirdiği ve farklı nitel dönüşümlerden geçtiği ve sadece hükümetlerin değil devletin de nasıl ortaya çıktığı karşısında uçup gittiği gibi, aynı zamanda ve aynı temel nedenlerden ötürü insanların sosyal ilişkilerinin daha fazla dönüştürülmesi için var olan olasılıklar karşısında da uçup gider.”^[ii]

Haklar ve yasaları bütün bir toplumsal tarihin ve gelişimin bağlamından kopartarak tartışmaya sunmak sadece objektif realitenin yanlış anlaşılmasına yol açarak basit bir “hakikat eksikliğine” yol açmaz, bu meselelerin doğru bir epistemolojik temelde tartışılmaması bizler için verilecek olan mücadelenin muhtevasını da yanlış tanımlama temelinde konumlandırarak ve bütün bir

stratejik yöntem ve yaklaşım “burjuvazinin dar ufkuna” sıkıştırılacaktır. Nitekim yasaya dayanan toplum değil, topluma dayanan yasalar vardır; bunlarda verili üretim ilişkileri, bu ilişkilere tekabül eden sınıfsal farklılıklar ve bu ayrışımara tekabül eden ideolojiden ve ahlaktan bağımsız değildir.

Peki ya “tek adamın” keyfiliği? Kemalist burjuvazinin temsilcisi olan Kılıçdaroğlu “Herhangi bir kadın ve kız çocuğu şiddete, tacize ve tecavüze uğrarsa cumhurbaşkanı bundan tek başına sorumludur” demiştir. Bu aslında kendisinin de temsilcisi olduğu bir sistemi aklamaya yönelik acınası bir çarpıtmadır. Erdoğan’ın temsil ettiği gerici faşizm şüphesizdir ki Türkiye/Kürdistan halkları, kadınlar ve LGBTQ bireyler için korkunç bir baskı ortamı ve zehirli bir ideoloji anlamına gelmektedir. Ancak bununla beraber, Erdoğan’ın temsil ettiği faşizmin temelleri yine bu sistemin içerisinde yatmaktadır. Ataerki, meta değiş tokuşu ve kapitalizmin anarşik örgütlenmesi bireylerin iradelerinden bağımsız işleyen fenomenlerdir, ve bahsi geçen bütün bu caniyane suçların başlıca faili kapitalist-emperyalist sistemdir.

Pek çok küçük burjuva ideoloğunun tasavvur ettiğinin aksine “diktatörlük” Charlie Chaplin’in filmindeki bir tek adamın poposuyla balon sektirmesi değil ancak bir sınıfın devlet ve aygıtları üzerinde tahakküm sağlamasıdır. Küçük burjuva ideologların fantezi dünyası bu anlamda bir hayli geniştir, ancak bu fantezi dünyası objektif realiteye tekabül etmemektedir. Çünkü ne 6 milyon Yahudi’nin barbarca soykırımı uğratılması Hitler’in “tek testisli” olmasının bir sonucudur, ne de “İstanbul Sözleşmesin”den çıkılması Erdoğan’ın keyfi “tek adam” yönetiminin bir sonucudur. Bu fantezi dünyası Hitler’in olduğu gibi Erdoğan’ın bütün bir rejimi konsolide etme sürecini es geçer, ideolojinin altyapı ile süregiden ilişkisini ise voluntarizme indirger. Ancak burada, gerici bir gazeteci olan *Yeni Şafak* yazarı Yusuf Kaplan’ın söylediği “Yorucu mücadelemiz meyvelerini verdi. Türkiye İstanbul Sözleşmesini çöpe gönderdi” lafları realiteye daha çok tekabül etmektedir. Çünkü imzalandığı andan itibaren Erdoğan’ın temsil ettiği İslamcı burjuvazinin en gerici klikleri tasavvur ettikleri dünyadan uzak bu “Sözleşme”ye karşı sistematik bir mücadele vermişlerdir. Öte yandan 2011 yılında, henüz rejimini konsolide edememiş olan Erdoğan faşizmi sahadaki zorunlulukların etkisinde kalmıştır (örneğin tamamen konsolide olana kadar liberal burjuvazinin çeşitli kanatlarıyla bir işbirliği içerisinde olmuştur) ve daha da önemlisi uluslararası arenadaki mevcut güç dengelerinin ve çelişkilerin içerisinde

henüz konsolide olamamış bir rejim olmanın tabiri caizse boynu büküklüğünü yaşamıştır.

Kısacası “tek adam” rejimi veya “tek adam” diktatörlüğü yoktur, bir sınıfın diktatörlüğü ve bunun temelinde bir muhtevaya sahip olan bu dinamikler çerçevesinde gelişen ve bu muhtevasını sistemin maddi temelinden alan rejimler vardır. Kişiler ve kurumlar bunları temsil ederler ve/veya yansıtırlar. Yine aynı şekilde meselelere bu derece dar ve indirgemeci bakmak problemli bir epistemolojik zeminin işaretidir, mücadelenin sınırlarını, bütün bir stratejik yöntem ve yaklaşımı belirleyense bu epistemoloji ve buna tekabül eden çizgidir. Nitekim Türkiye’nin “tek adam” tarafından yönetildiğini söylemek ve faşist burjuvazinin diktatörlüğü tarafından yönetildiğini söylemek arasında sadece söylemsel bir farklılık yoktur, aksine bu ayrım bütün mücadelenin içeriğini ve bu mücadeleyi yürütecek olan çizgi üzerinde tayin edici bir role sahiptir.

İstanbul Sözleşmesi ve İki Miadı Dolmuşlar

Çelişki hiçbir zaman tek boyutlu değildir. Nitekim çelişkinin tek boyutlu olmadığı hakikati “İstanbul Sözleşmesi”nden çıkılması meselesinde de geçerlidir, çelişkinin tecelli ettiği bağlam kritik bir önemdedir. Eğer Türkçü/İslamcı faşist rejimin muhtevası ve bunun “Batı”nın evrensel değerleri ile oluşturduğu tezat bağlamında bir tartışmaya gireceksek burada inceleme altına alacağımız kontekst iki miadı dolmuşlardır. İki miadı dolmuşlar emperyalizmin özgül bir çelişkisidir. Bu çelişki tıpkı bütün çelişkiler gibi zıtların birliğinin bir tecellisidir ve bir yanda emperyalist küreselleşme ve buna bağlı evrensel değerler diğer tarafta ise İslami köktendincilik (ve bunun varyantları) arasındaki karşıtlığın karşılıklı olarak birbirlerini beslemesine dayanır. “İstanbul Sözleşmesi İçin Oryantasyon Notları’nda belirttiğimiz üzere:

“AKP’nin 2009’da başlayan (gürültülü) ‘reform ve açılımı’, kendi rejimini tesis etmesi ve pekiştirmesi için önemli bir dönemeç olmuştur. Türkiye’nin yaşadığı hem bölgesel hem de uluslararası zorunluluklardan dolayı, uluslararası ‘sivil haklar ve sözleşmeleri’ kabul edilmiş ve ‘meşru demokratik’ hükümet olarak AKP’nin hem ülkede hem de dünyada puan kazanmasına vesile olmuştur. Fakat AKP’nin temsil ettiği İslamcı ve Türkçü ideoloji, kendisinin kabul ettiği liberal burjuva normlara hep tezat gelmiştir. Bu iki miadı dolmuş düşünce, bir taraftan İslamcı köktencilik ve onun çeşitli varyantları diğer taraftan ise Batının temsil ettiği ‘evrensel değerler’,

emperyalist dünya sisteminin garip ve özgül bir çelişkisini ifade eder. Ve bu güçler birbirlerine karşı mücadele ederlerken bile birbirlerini güçlendirirler. Bu yüzden ki İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanmasından bu yana kadına karşı şiddet 10 misli artmış durumdadır. "[iii]

İki miadı dolmuşlar emperyalizme özgü bir çelişki olmakla beraber bu çelişki kendisini dünyanın bütününde aynı nitelikte farklı formlar altında göstermektedir. İki tarihsel olarak miadı dolmuşlar arasında seçim yapmak bir diğerini güçlendirmekten öteye gitmez. Bugün emperyalist küreselleşmenin çözümü köktendincilik değilken köktendinciliğin çözümü de emperyalist küreselleşmenin “evrensel değerleri” değildir. İnsanlığın ihtiyacı olan her iki miadı dolmuştan da gerçek bir komünist devrim ile kurtulmaktadır. Bu çelişki kapitalist-emperyalist sistem içerisinde çözümlenemez.

Bütün Bir Dünya İçin

Mücadelemizin ve çizgimizin muhtevası liberal burjuvazinin de faşist burjuvazinin de “makbul kadını” için değildir, tıpkı iki miadı dolmuşların “makbul kadını” için olmadığı gibi... Bununla beraber sadece Türkiye/Kürdistan'ın kadınları için, Ortadoğu'nun kadınları için, Avrupa'nın kadınları için de değildir. Komünist devrim temelindeki mücadelemiz dünyanın bütün kadınlarının kurtuluşunun mücadelesidir. Temelde kadının kurtuluşu meselesine yönelik sormamız gereken soru, bu kurtuluşun mevcut sistem altında mümkün olup olmadığıdır. Bob Avakian bunu tartıştığı yazısında, soruya olumlu cevap verecek olanların aşağıdaki kritik önemdeki soruları cevaplamasını ister:

“Bu sistem altında, verili temel ilişkileri ve dinamikleri ile, kadının doğum yapmak ve çocuğa bakmak konusundaki rolü, ailenin temel karakteri ve rolü, ve de kapitalizmi karakterize eden meta üretimi ve mübadelesi, bütün bunlar ve bunlara ek olarak ifadesini siyasi ve ideolojik üstyapıda bulan pek çok direkt ve direkt olmayan ifadeler nasıl radikal bir şekilde değiştirilerek kadının baskı altına alınması yok edilebilir?

Bu toplumu domine etmekte olan, kadınları en acımasız ve şiddetli şekilleri de dahil olmak üzere bin bir farklı şekilde baskı altına alan ve aşağılayan tiksiniç sosyal ilişkiler ve kültür,

kadının aşığılanması ve baskı altına alınmasını bitirebilecek bir şekilde bu sistemin sınırları içerisinde nasıl dönüştürülebilir?

Bütün bunlar sadece Amerika gibi spesifik bir ülkede değil, sadece bir kısım insanlar -özellikle daha varlıklı ve imtiyazlı olanlar- için değil, fakat bütün insanlık için, bu sistemin fazlasıyla küreselleşmiş doğası, temel ilişkileri ve dinamikleri de düşünülerek nasıl küresel ölçekte aşılabilir?"[iv]

Nitekim bu sorularla cebelleşmek, bu meseleye bilimsel bir metot ve yaklaşımla bakma gerekliliğı yaratır, bu bilimsel yöntem tutarlı bir şekilde uygulanırsa nihai olarak bu meselenin bu sistem altında çözölüp çözölmemeyeceğı sorusuna ve bunun imkansızlığına ulaşmış oluruz.

Kadınların baskı altına alınmalarının hem tarihsel olarak hem de bugün neden bu sisteme içkin olduğı, bunun toplumun antagonistik bir şekilde bölünmüşlüğü ile olan ilişkisi objektif olarak bir hakikattir.

BA'nın da söylediğı üzere bugün kendisini akut bir şekilde dayatan bu durumun radikal bir şekilde çözölmesinden başka bir seçenek bulunmamaktadır. Esas soru bunun radikal şekilde gerici mi, yoksa radikal şekilde özgürleştirici mi olacağı sorusudur. Eğer mücadelemiz radikal şekilde özgürleştirici bir çözüm için olacaksa bunun tek yolu yeni komünizm temelli gerçek bir devrimdir.

[i] <http://yenikomunizm.com/pinar-gultekinden-istanbul-sozlesmesine-kadinin-kurtulusu-yalnizca-komunist-devrimle-gerceklesebilir/>

[ii] Avakian, B. (2015). *Devrim ve Materyalizm* çv. Selim Sezer. Patika Kitap

[iii] <http://yenikomunizm.com/istanbul-sozlesmesinin-feshedilmesi-uzerine-oryantasyon-notlari/>

[iv] Avakian, B. (2014). *Break all the chains!: Bob Avakian on the emancipation of women and the communist revolution*. Chicago, IL: RCP Publications.